

Neuskutečněná idea Mistra Bedřicha Fojtáška

Pražský motiv grafika a rytce Bedřicha Fojtáška (1909–1990) realizovaný na stokorunové státovce z roku 1940 mohl mít své tematické pokračování na dalším nominálu papírových platidel vydávaných v bývalém protektorátu Čechy a Morava. Tolik k charakteristice obsahu informace, kterou zde čtenářům předkládám.

V odborné literatuře se setkáváme se jménem Mistra Fojtáška jako tvůrce i spolu-autora našich papírových platidel poměrně často¹⁾. Jde o období let 1938 až 1953 (v reedici pak ještě 1962), které bylo z hlediska politických událostí mimořádně dramatické. Nelze se proto divit, že okolnosti pro realizaci autorsky i tematicky ucelené řady peněžních nominálů nebyly příznivé. Mistr Fojtášek si byl již v období zániku Československé republiky situace dobře vědom, a tak se snažil pracovat na vlastních návrzích, které by ve vhodné situaci bylo možné předložit.

Posoudíme-li charakteristiku jeho výtvarného projevu na papírových penězích, na jejichž tvorbě se ve větší či menší míře účastnil, nemůžeme nepostřehnout určitou geometrii členění kompozice tiskového obrazu, kupříkladu linkami pevně ohraničenou tiskovou plochu s volným kuponem vlevo a vedoucím obrazovým motivem umístěným vpravo. Z tohoto pohledu je do jisté míry výjimečné řešení tiskového obrazu Fojtáškem vytvořené lící strany stokorunové státovky datované dnem 20. srpna 1940²⁾. Vůdčím motivem je vyobrazení Pražského hradu v pohledu od vltavského nábreží, s Karlovým mostem v popředí, doplněné o plastiku rytíře Bruncvíka na pravé straně. Vyobrazení zaujímá podstatnou část plochy, přičemž textové náležitosti uvedené v německém a českém jazyce jsou umístěny do poměrně úzkých pruhů v horní a dolní části tiskové plochy. Kompozičně i typograficky jsou tak téměř potlačeny a symbolika tradiční české státnosti „Hradčany“ je zde dominantní, zatímco text vyjadřující okupační realitu při letmém pohledu působí spíše jako dekor³⁾ (viz obr. 1).

Předcházející charakteristika stokorunové státovky byla třeba k bližšímu srovnání s nerealizovaným Fojtáškovým návrhem, jehož obsahem je jiný pražský motiv. Autor předpokládal uplatnění na nějakém jiném nominálu tehdy obměňovaných peněz bývalého Československa⁴⁾.

Obr. 1: Protektorát Čechy a Morava, lící strana stokorunové státovky datovaná 20. srpna 1940 (I. vydání), tisk TB NBČM Praha, autor Bedřich Fojtášek.

Jak je patrné z vyobrazení (obr. 2), byl zvolen pohled zcela opačný, a to z některé terasy či okna Pražského hradu směrem k Vltavě, až k části zástavby Starého a Nového Města. Typická uskupení malostran-

ských střech doplněných několika dominantami chrámových věží pak tvoří popředí této autorské studijní grafiky. Rozměr je 146x56 mm a je vytištěna v černé barvě na silnějším hladkém papíru nahnědlého odstínu. Poněvadž k realizaci námětu na bankovce nedošlo, autor vyobrazení doplnil označením lokality „PRAHA“ dole uprostřed, které provedl zcela neobvyklým tvarem písma. Svoji studii později používal jako dárkový grafický list a v pravém dolním rohu jej podepisoval.

Nelze upřít, že v případě realizace námětu na některém z papírových platidel by vznikla pozoruhodná, tematicky související dvojice. Podle rozměru, který je o něco větší než v případě stokoruny, lze usuzovat i na vyšší nominál, snad pětisetkorunu. Rozměr ideového návrhu však nebyl jistě rozhodující. V poválečném období by pocho-pitelně opakovaný motiv Prahy nebyl únosný, ale v územně okleštěném území vazalského státního útvaru upřednostňoval sídlo tradiční české státnosti před diktaturou Berlína⁵⁾.

Otisk tohoto dalšího pražského motivu označil sám autor za studii, která měla být k dispozici při výběru motivu pro nově připravovanou bankovku či státovku. Upozornil, že nebyla ještě zcela dopracována, postrádala zejména náležitý kontrast. I tak při srovnání obou pražských témat, realizovaného i dalšího připravovaného, bezpečně postřehneme Fojtáškův osobitý výtvarný rukopis a kultivovaný záměr, především ve způsobu zobrazení jednotlivých staveb a vegetace.

Obr. 2: Bedřich Fojtášek, ideová studie návrhu obrazového motivu bankovky s motivem Prahy. Autorský tisk v černé barvě, nerealizováno.

Připomeňme si, že peněžní prostředky, ať jsou zhotoveny z kovu, či papíru, mají lidé denně v rukou. Vlastenecky smýšlející kompetentní činitelé si toho v historicky těžkých dobách byli vědomi a snažili se dostupnými prostředky prokázat kulturní i technickou vyspělost našich výtvarníků, rytců i tiskařů. V obvyčejném elektrolytickém zinku, ze kterého byly raženy tehdejší mince a na papíru zhoršené kvality použitého k výrobě platidel, se podařilo tento záměr uskutečnit. Prohlédneme si v daných souvislostech objektivně produkty tehdejší Tiskárny platidel Národní banky pro Čechy a Moravu (TB NBČM) v Praze a porovnejme je s produkty Reichsdruckerei Berlin, které jako zákonná platidla na území Protektorátu obíhala. Výsledek je zřejmý pro nezaujatého laika i odborníka.

Snažil jsem se přiblížit jednu z neuskutečněných idejí Mistra Bedřicha Fojtáška, která dosud nebyla veřejnosti známa. V jistém směru to je připomínka umělce, od jeho narození letos uplynulo 95 let⁶⁾.

Jiří Ryant

1. BAJER, J. *Papírová platidla Československa 1919–1993, ČR a SR 1993–2003*. Praha: Elektris 2003. Zde pak katalogová čísla: 30–33, 37, 40, 42, 46, 47, 52, 78, 79, 81, 83, N1, N2, N8, N9, N10, N10A, N11, N12, N13, N15.
VÁPENKA, I. *Tvůrci čs. platidel*. Hradec Králové: ČNS 1980. S. 30–31.
2. BAJER, J. Č. 32 (I. vydání), č. 33 (II. vydání), tma-vomodrý ofset, tiskárna TB NBČM Praha, v oběhu od 15.8. 1941 do 31.10. 1945, II. vydání až od 29.2. 1944.

3. Obdobu nacházíme u lící strany protektorátních mincí, kdy geometrické uspořádání kruhového opisu s označením názvu státního útvaru v německém a českém znění (dělicí znaménka v polovině kruhové plochy), odsouvají německé znění mající větší počet liter a psané švabachem do úlohy téměř pouhého dekoru. O tom již bylo v odborné literatuře v případě mincí psáno.
4. Informaci opírám o autorovo sdělení při jednom z osobních setkání a prohlídce jeho grafických prací a studií. Autorský náčrt s motivem Prahy, pokláda-

ný za výchozí studii, jsem při této příležitosti získal darem a mohu jej tudíž z originálu přímo reprodukovat.

5. Je zapotřebí se vžít do atmosféry let 1940–1942, kdy naděje vlastenecky smýšlejících lidí zápasila s beznadějí vyvolávanou tehdejšími úspěchy nacistických armád na bojištích Evropy a tvrdými postihy projevů odporu a nesouhlasu s režimem.
6. Měl jsem příležitost poznat Mistra Fojtáška jako skromného, jemného člověka, ochotného každému poradit a pomoci.